

"необов'язкову" ініціативу стосовно людини з якою мене не пов'язують жодні взаємні зобов'язання. Відповідальність – це діяльність "першим номером", а не в силу того, що хтось поважає мої права і я зобов'язаний відповісти йому взаємністю. Відтак, автентичним предметом відповідальності, що виходить за межі безпосередніх обов'язків, є збереження відносин довіри, на яких ґрунтується спільне життя людей.

Якщо обов'язок – само собою зрозумілий логічний наслідок взаємної угоди, то відповідальність не є аксіоматично дана, її моментом є необхідність її усвідомлення, що дорівнює визнанню гідності Іншого. Екзистенціалізм засвідчує, що передумовою появи відповідальності є вільна та свідомою особа, а не бездоганно раціонально обґрунтований об'єктивний обов'язок. Відповідальність включає в себе моральну основу обов'язку, який доводить, чому слід чинити саме так, а не інакше, але його недостатньо для реалізації цього положення в дії. Тому іншим аспектом відповідальності є психологічна здатність спонукати волю до діяльності.

Тобто, екзистенціалізм трактує відповідальність як внутрішню притаманну характеристику особи, згідно з якою я відповідаю, бо маю бажання, бо цей процес невід'ємний від моєї природи, а не тому, що я змушений. Оскільки відповідальність є частиною мене, а не просто закономірним наслідком моїх дій, то це веде до того, що я маю не навчитися відповідальності, не прийняти її як норму суспільної поведінки, а відкрити її в собі через самопізнання.

Таким чином, можемо підсумувати, що проблематика відповідальності максимально наближає філософську рефлексію до життєвих реалій та надає їй практичного виміру. В екзистенціалістів відповідальність не зводиться до звіту про власні дії та до прийняття на себе вини за їх можливі наслідки, адже в такому випадку жива людина редукується до рамок функції, яка виконує певні завдання з суспільно очікуваними результатами. Базові моменти екзистенційного означення відповідальності наступні: відповідальність не є простою зовнішньою вимогою чинити належно. Вона постає як внутрішня потреба екзистенції, без якої остання не здатна на повноцінне самоздійснення. Тому, відповідальність – це внутрішній, свідомий вибір на користь свободи, а не схематичне редукування її до комплексу зовнішніх, спільних для усіх людей прав. Відповідальність – це визнання особою самої себе єдиною причиною того, що з нею діється та прийняття всіх наслідків нашого "авторства" щодо буття.

*Л. В. Северин-Мрачковська, доц., КНЕУ ім. В. Гетьмана, Київ
lsever2010@gmail.com*

МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: СУТНІСТЬ, СПЕЦИФІКА, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Успіх діяльності підприємця, могутньої корпорації визначається багатьма чинниками і, зокрема, взаємозв'язком типу: "підприємець – суспільство", інакше кажучи, мірою відповідальності підприємця перед суспільст-

вом, громадськістю. Тому підприємницька діяльність має бути організованою та провадженою з урахуванням не лише приватних економічних інтересів, а й інтересів та потреб суспільства, наслідки її мають бути позитивними для нього; тобто, вона має бути соціально зорієнтованою.

На наш погляд, пріоритетними напрямками соціально зорієнтованої діяльності підприємництва є: практика доброчинності та меценатства, участь у відродженні депресивних регіонів та розвиток екологічного підприємства.

Існують декілька чинників виникнення та розвитку практики доброчинності та меценатства. По-перше, суто суб'єктивний чинник, пов'язаний, з одного боку, із прагненням верстви купців та промисловців задовольнити власні марнославно та амбіції; з іншого, з особистісним устремлінням підприємця виправдати, з моральнісних позицій, найману працю, свій достаток та діяльність по його накопиченню. Адже, у прагненні до багатства та мирського успіху завжди прихована можливість порушення моральних заповідей.

Одним із перших видів доброчинності, що був широко поширеним до ХІХ століття, було пожертвування "хворим та убогим". Концентруючи великі кошти, що отримувалися від успішної підприємницької діяльності, промисловці, купці, банкіри використовували їх із великою щедрістю та великодушністю як пожертвування на храм. Поступово ідея доброчинності з релігійно-моральних мотивів поступилася місцем ідеї служіння суспільним інтересам.

По-друге, політичний чинник. На мотивацію поведінки підприємців суттєвий вплив здійснює дух державності. Так, зокрема, свого часу на теренах Російської імперії була сильно розвинута "ідеологія служіння", ідеями якої були пройняті всі тогочасні суспільні верстви. В цьому контексті для нас є показовими слова відомого текстильного фабриканта та творця всесвітньо відомої картинної галереї П. М. Третьякова про те, що він прагнув "... наживати для того, щоб нажити від суспільства повернулося також у суспільство (народ) у якихось корисних установах" [Боткина А. П. М. Третьяков в жизни и искусстве. – М., 1991. – С. 252].

По-третє, соціальний чинник. Доброчинність та меценатство, почасти, сприяли зменшенню соціальної напруги в суспільстві, що породжувалася розвитком бізнесу. З кінця ж ХІХ – початку ХХ століття промисловці, усвідомивши ключову роль працівника на виробництві, з метою отримання кваліфікованого персоналу, здатного оволодіти новою технікою та новітніми методами провадження господарства в умовах зростаючої ринкової конкуренції, починають брати участь у розвитку освіти та культури. Звідси – відрахунки на школи, училища, університети. Так, наприклад, до революції 1917 року на фабриках таких російських підприємців, як Коновалова, Прохорова, робітники мали соціальні блага (лікарні, школи, пільги) [www.okipr.ru], які у країнах Західної Європи отримали поширення лише у другій половині ХХ століття.

Сучасні вітчизняні та зарубіжні підприємці (Р. Ахметов, сім'я Пінчуків, О. Фельдман, В. Співаков, Б. Гейтс, Г. Форд, Дж. Кларк, Дж. Сорос та

інші), здійснюючи конкретні кроки по активізації своєї діяльності в суспільному житті, відроджують практику меценатства та доброчинності [rbc.ru; news.stanford.edu; Карпенко Кс. Искусство требует пожертвованний // Корреспондент. – 2011. – 16 дек.].

Меценатство та доброчинність виступають найбільш поширеним видом спрямування матеріальних ресурсів на вирішення соціальних проблем – соціального інвестування заможних людей. Найбільш далекоглядні та освічені підприємці здавна й дотепер сприймають доброчинність як довгострокове капіталовкладення на соціальні потреби суспільства, демонструючи, таким чином, цивілізований професійний підхід до вирішення актуальних соціально-економічних проблем. То був і є, на наш погляд, не абстрактний гуманізм, а усвідомлення необхідності орієнтуватися в економічній діяльності на високі моральні цінності.

Важливим напрямком діяльності сучасного підприємництва, як вітчизняного, так і зарубіжного, є підтримка депресивних регіонів країни – "вимираючих" містечок та передмість, для яких є характерними значне зменшення чисельності населення та занепад економічної активності [Нещадин А. Экономический рост и ограничения человеческого потенциала // Общество и экономика. – 2004. – № 5–6. – С. 14].

Соціальна функція підприємництва в депресивних регіонах країни була б більш активною та масштабною за умови сприяння підприємницькій діяльності з боку держави. Соціальні ініціативи бізнесу мають нею заохочуватися, а соціально орієнтована діяльність підприємництва має набути в очах суспільства престижності та поваги.

Успішне подолання проблем, пов'язаних із зайнятістю населення в безперспективних містах, що породжують не лише бідність, а й велику кількість соціальних "хвороб" (наркоманію, злочинність, суїцид) можливе, насамперед, за участю підприємництва, що здатне виявити конкурентні переваги депресивного регіону і шляхом впливання приватних інвестицій, виваженої економічної стратегії та сприятливої урядової політики, "реанімувати" у ньому економіку, а, отже, дати нові робочі місця людям, забезпечити додаткові надходження до державної казни, вирішити низку гострих соціальних проблем. Щодо "старих міст" необхідно застосувати "стратегію сприяння створенню багатства" [Портер Майкл Э. Конкуренция : учебное пособие. – М., 2000. – С. 416], вирішувати їх проблеми з позицій економічного підходу, а не соціального.

Стратегічно важливими напрямками діяльності бізнесу у природоохоронній сфері, на нашу думку, є:

- по-перше, виробництво екологічно безпечних засобів альтернативної енергетики (сонячних батарей, вітряків та ін.);
- по-друге, реалізація практики ресурсозбереження;
- по-третє, ініціювання та проведення природоохоронних заходів, організація співпраці з громадськістю;
- по-четверте, організація благодійної діяльності з метою подолання назрілих проблем у сфері екології;
- по-п'яте, екологізація відносин підприємства зі споживачами продукції;

- по-шосте, участь у формуванні активно діючого екологічного "лоббі" у органах державної влади;

Для успішного розвитку екологічного підприємництва необхідно "розумно поєднувати економічні інструменти (фінансовий ринок, кредитування тощо), добровільну діяльність ділових людей та командні, контролюючі функції законодавства" [Крутякова В. И. Рыночные механизмы развития экологического предпринимательства в Украине // Экологические инновации. – 2001. – Вып. 12. – С. 245].

Екологічна детермінанта стає все більш відчутною в системі економіки, визначаючи перспективи її подальшого розвитку, і має посилюватися за рахунок активної участі підприємництва у природоохоронній діяльності.

Модель соціально зорієнтованого підприємництва виступає найбільш перспективною формою побудови бізнес-діяльності у сучасному світі, оскільки сприяє цивілізованому перерозподілу матеріальних благ у суспільстві, зняттю соціальної напруги, вирішенню проблем довкілля. Водночас, формування та функціонування моделі соціально зорієнтованого підприємництва є яскравим прикладом прояву значного впливу моралі на економіку, її здатності впливати та визначати економічне буття людини.

*Д. И. Семилуцких, асп., МГУ им. М. В. Ломоносова, Москва, Россия
semilutskikh@gmail.com*

ПРОБЛЕМА НОРМАТИВНОГО ИЗМЕРЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ

Если описать отношение англо-американского мира к европейским проектам всеобщего благосостояния одной метафорой, то последние для первых являются чем-то сродни внутренней политике Пабло Эскобара в Медельине. Колумбийский наркобарон Эскобар трепетно заботился о своем родном городе и о его населении, которое, впрочем, игнорировало или просто не было в курсе того, что его процветание финансировалось наркоторговлей и терроризмом, а конечной целью этой заботы была покупка лояльности.

Данный пример является иллюстрацией того, что теоретически любая модель социальной политики при желании может быть реализована где угодно при наличии достаточного количества средств и развитого бюрократического аппарата. Проблема в том, что всякий социально-экономический проект, воплощает ли он идеалы welfare или laissez-faire, воспринимается не только с точки зрения экономической эффективности, но и как часть некоторого этического дискурса.

Любой экономический режим с необходимостью предполагает установление некоторого универсального нравственного идеала. Речь идет не столько о так называемой легитимации, искусственном идеологическом оправдании тех или иных институтов (хотя, безусловно, этот идеал является своеобразным посредником между властью и народом), но также некоторые исторически сформированные идеи моральной допустимости различных моделей экономической политики в разных регио-